

ЙОГО СПАДЩИНА – ПОНАД 20 КНИГ (до 100-річчя від дня народження П. В. Лінтура)

вірки вагомості зробленого ним.

Сорок років минуло відтоді, як Петро Васильович Лінтур (1909 – 1969), професор кафедри російської літератури Ужгородського університету, видатний учений-славист, відійшов у вічність. Це — не малий відрізок часу для пере-

Уже той факт, що підручниками про усну народну творчість українського народу, а також підручниками про російський фольклор студентам рекомендуються його праці про жанрову специфіку казок та балад, свідчить про те, що зроблене ним у казкознавстві та баладознавстві не втрачає своєї значимості. Ширший його внесок у літературне краєзнавство, у розвиток культури Закарпаття. Про все це узагальнено сказано в енциклопедичних довідниках: “Літературне Закарпаття у ХХ столітті: біобібліографічний показник” (Ужгород, 1995) Івана Ханти, “Энциклопедия Подкарпатской Руси” (Ужгород, 2001) Івана Попа, “Русинська педагогічна енциклопедія” (Ужгород, 2005) Михайла Алмашія, “Енциклопедія Закарпаття: визначні особи ХХ століття” (Ужгород, 2007)... Є біографічна довідка про відомого слависта із

Ужгорода і в “Українській літературній енциклопедії” (К., 1995, т.3). Автор цих рядків написав про вченого книгу “Заповнена анкета, або Життєпис Петра Лінтура” (Ужгород, 1999), разом із І. Хлантою уклав біобібліографічний покажчик “Петро Лінтур” (Ужгород, 1999), на прохання професора Миколи Дмитренка для часопису “Народознавство” надіслано стислу довідку про знаного в слов'янському світі дослідника фольклору русинів-українців Карпат.

ЛІНТУР Петро Васильович (4.5. 1909, с. Горонда, нині Мукачів. р-ну Закарп. обл. – 3.2.1969, Ужгород) — укр. фольклорист, літературознавець. Закін. гімназію в Мукачеві (1933), істор.-філолог. факульт. Карлового ун-ту в Празі (1936), вивчав слов'ян. філологію в Белград. ун-ті (1835-1836). Учителював у Хуст. гімназії. 1944 був обраний заст. голови Нар. Ради Закарп. України, очолював відділ у справах мистецтв Закарп. обл. виконком, активно сприяв відкриттю ун-ту в Ужгороді, створенню Закарп. народн. хору, разом із П.Богатирьовим у 1946 був учасником фолькл.-етногр. експедиції АН СРСР на Закарпатті. З 1953 і до смерті викладав фольклор й історію літ-ри слов'ян в Ужгор. ун-ті, захистив канд. дисерт. “Закарпатський казкар Андрій Калин” (1953), підготував до захисту текст докторської дисертації про баладні пісні слов'янських народів (зберігається в рукописі), був учасником з'їзду славістів у Софії (1963) і виступив із доповіддю про баладні пісні Закарпаття. Досліджував укр.-рос. літ. зв'язки, укр.-слов'ян. пісенні паралелі, та побутування казкового епосу. Ряд підготовлених Л. фольклорних збірників з його передмовами видано рос., чеськ. і нім. мовами. Зібрані Л. фольклорні матеріали опубліковані у книгах “Закарпатські казки Андрія Калина” (1955), “Народні балади Закарпаття” (1959, 1966), “Казки зелених гір” (1965), “Як чоловік відьму підкував, а кішку вчив працювати” (1966), “Три золоті слова” (1968), “Дідо-Всевідо” (1969). Посмертно із його записів упорядковано “Казки одного села” (1979, упоряд. Ю.Турянця), “Зачаровані казкою” (1984, упоряд. В.Лінтура та І.Сенько), “Народні казки Закарпаття у записах П.Лінтура” (2007, упоряд. І.Хланта), “Три золоті слова: закарпатські народні казки Андрія Калина, Михайла Галиці, Василя Короловича в записах Петра Лінтура” (2008, упоряд. І.Сенько).

Це сухі факти. А як дивився Петро Лінтур на ту справу, якій присвятив усе своє життя, дізнаємося із його щоденникових записів.

***

Любов до народної казки, до народної пісні зародилася у мені в ранньому дитинстві. Пам'ятаю довгі осінні і зимові вечори, коли з хвилюванням слухав під хурчання веретена казки бабусі, матері, сусідок, які приходили до нас «на пряхи», тобто на вечорниці. В учнівські роки у Мукачівській гімназії мені часто доводилося на прохання учителів записувати ті чи інші сюжети. У старших класах я завів зошит для фольклорних записів.

***

2 липня 1950 року. Горінчево. Гарний сонячний день, неділя напередодні дня Івана Купала. Навколо хати Андрія Степановича зібралось багато людей — дітей, дівчат і парубків, заміжніх жінок з немовлятами на руках, дідів і бабусь. Вони із здивуванням слідували за тим, як ми фотографували хату, двір, сім'ю казкаря. Маріка — дружина Андрія Степановича — розгубилася і метушливо бігала то до хати, то до комори. Вона питала, як одягнутися, які прикраси взяти. Андрій Степанович поглядав на неї трохи іронічно, заспокоював її, що вона гарна і без нарядів. До нього і до Маріки підходять сусіди і знайомі і розпитують: «Що, переїжджаєте жити до Ужгорода? То правда, що Андрія Степановича приймають на роботу в Ужгород?» А Калин, сидючи на дерев'яному стільці у густій тіні під розлогою яблунею, розповідає захоплююче одну казку за другою. Справжнє натхнення поета просвічує на його обличчі. А слухачі з великою зацікавленістю сліdkують за його оповіддю, по-дитячому наївно реагують на вдалі слова його героїв...

***

Софія, вересень 1963 р., V Міжнародний з'їзд славістів. Я побачив своїх знайомих із Югославії, Чехо-Словаччини, Угорщини, Польщі... Ми обмінялися міцними рукопритисканнями і згадали молоді студентські літа. Я ще раз переконався, що слов'янські конгреси, слов'янознавство взагалі — справа серця у такій же мірі, як справа розуму, тобто недостатньо бути вченим, щоб стати славістом, необхідно мати такожо чуттєве, відзивчиве серце, щоб зрозуміти історію слов'янського визвольного руху, історію міжслов'янських взаємин, ідею слов'янської співдружності... Мій виступ в дискусії з професором Брауном, як і мою доповідь про закарпатську баладу, мав підтримку більшості учасників з'їзду.

В архіві Петра Лінтура зберігся зошит, на якому розмашисто виведено назву “Історія друкування моїх книг”.

Першу книгу Петро Лінтур видав 1937 року. Спочатку редактор газети “Рускій народный голос” Євгеній Недзельський запропонував випускнику Карлового університету підготувати лекцію до 100-річчя будителя Олександра Митрака і виступити з нею у Домі Духновича. Затим текст було розширено й опубліковано Недзельським “підвалами” у газеті й ті ж сторінки було зброшуровано в книгу “А.А.Митрак: Очерк жизни и творчества. Избранные произведения ” (Ужгород: Школьная помощь, 1937).

У такий саме спосіб було зроблено набір книги про Івана Сільвая, але події кінця 1938 року не дозволили її розтиражувати. Верстку у 1945 році Лінтур передав до обкому партії — і там її “загубили”. Що ця книга була у його доробку, підтверджується укладеним ним у 1950 році списком наукових праць (зберігається в особовій справі вченого в архіві Ужгородського національного універ-

ситету). У тому списку другою позицією, після книги про Митрака, зазначено: “И.Сильвай. Жизнь и деятельность. Ужгород, Школьная помощь, 1938. – 64 с.”.

Є ще одне свідчення про це видання – книга спогадів Петра Продана “Од отчого порога” (Ужгород, 2006), у якій читаємо: “І вже тоді він (Петро Лінтур, у 1940 році. – І. С.) серйозно вивчав літературу нашого краю. Часто в періодичних виданнях того часу друкувалися його статті на літературні теми. Підготував окремі книжки про творчість Сильвая і Митрака. Одна з них, про Митрака, була надрукована, друга, присвячена творчості Сильвая, в 1938 році вже була в наборі та не побачила світ у зв’язку з історичними подіями того часу. У одній з наших бесід Лінтур розповів мені про це. Устиг підготувати і видати в той час “Автобіографію” І.Сильвая”.

Є підстави інформацію Петра Продана про 132-сторінкову “Автобіографію” Івана Сильвая, видану в 1938 році в ужгородській типографії “Школьная помощь” без зазначення імені упорядника, сприйняти як достовірну ще про один доробок Лінтура, не зафіксований його бібліографами. На користь цього промовляє криптонім в кінці короткої післямови до “Автобіографії” І.Сильвая: П. Л. Ці ініціали легко розшифрувати: Петро Лінтур. А той факт, що в домашньому архіві вченого зберігається об’ємний рукопис “Стихотворення” Уриила Метеора (псевдонім І. Сильвая) і цей рукописний том відкривається “Автобіографією автора” (на стор. I-ХСІІІ), дає підставу стверджувати: публікацію міг зробити тільки той, хто мав доступ до рукописного оригіналу. Співставленням рукописного тексту автобіографії Сильвая з надрукованим виявлено повне їх співпадання.

Усе це розширює інформацію про внесок П. В. Лінтура у вивчення будителівства як одного з напрямків літературного процесу на Закарпатті у другій половині ХІХ століття.

Другою книгою в традиційному списку видань ученого числиться альманах “Будет день!” (Хуст, 1941), в якому було опубліковано художні твори учнів Хустської гімназії – Д. Вакарова, П.Продана, В.Сочки, І.Чендея... “Крамольну книгу” провів через цензуру Іван Керча. Після виходу альманаху Лінтура, укладача збірника та автора короткої передмови до нього, звільнили з роботи у гімназії як неблагонадійного.

Чотири роки він жив у родичів дружини в Нанкові та Горінчеві, мав можливість збирати фольклор. Так підготував “не ідологічну” книжечку “Угро-руські коляди” (1942). Враховуючи зроблене у справі вивчення колядок Володимиром Гнатюком та Іваном Панькевичем, Петро Лінтур із розпорошених в місяцесловах та часописах публікацій колядок упорядкував згаданий збірник, написав до нього кваліфіковану передмову.

Тоді ж він почав вивчати народні перекази. У журналі “Народна школа” в 1941 році опублікував три статті: “Король Матвій Корвин в угро-руської традиції”, “Франц Ракоци II в угро-

руської усної традиції”, “Імператор Йосиф II в угро-руської усної традиції”. Тільки прикриваючися цими іменами, міг переступити через заборони цензури. Пізніше він сказав про справжню тогочасну творчість народу: “Мені довелося прожити чотири тривожні роки (1940-1944) у селах Хустського і Мукачівського районів, спостерігати незвичне оживлення усної поетичної традиції, відродження опришківського епосу. Старовинні пісні й оповіді про народних месників – Пинтю, Довбуша, Шугая – зазвучали по-новому, в них чути було заклики до боротьби з загарбниками. Навіть чарівні казки з їх безсмертними героями, які перемагають страшних чудовищ, багатоголових зміїв і драконів, ставали зрозумілішими, ближчими, ніби перекликалися із подіями сучасності”.

У радянський час і Митрака, і Сильвая вважали носіями “шкідливої релігійної ідеології”. Не сприймалися, як “пережитки минулого”, й колядки. Хоч в ореолі були борці проти фашизму, але Лінтуру не довірили впорядкувати збірник творчості поетів-антифашистів.

Маючи рукописи поетів-антифашистів, він у 1954 році упорядкував збірку Вакарова “Избранное”. Але видавництво з ідеологічних міркувань передало матеріали Михайлові Поповичу, і він видав їх під назвою “Избранные стихи” (Ужгород, 1955), а далі рукописні та вже опубліковані твори Вакарова передали Хоменку – і так у 1963 році вийшла друга книга Вакарова “Избранное”, до якої післямову доручили писати учневі Лінтура – М. Симулику, правда той домігся, що вона буде в співавторстві з його вчителем Лінтуром.

У 1964 П.В.Лінтур підготував посмертне видання Івана Керчі (помер у 1951) “Перед рассветом”. Та появилася замовна розгромна рецензія (з етичних міркувань не буду називати рецензента).

На той час Петро Васильович опрацював спадщину закарпатських будителів ХІХ століття у контексті російсько-українських впливів. У “Наукових записках” (Ужгородського ун-ту; т.20, Львів, 1956, с.131-146) він опублікував солідну статтю “Влияние русской литературы на творчество закарпатских писателей”, газетну публікацію про Олександра Павловича (“Радянський студент”, 1955, 30 листопада).

Але замовні критики не мовчали. З погромними статтями виступили проти рецензій Лінтура на книгу С. Добоша про А. Добрянського та поетичний збірник А. Карабелеша “В Карпатах” (Пряшев, 1955). Особливо цькування літературознавця почалося після того, як він у “Наукових записках” (Ужгородського університету; т. 30, Ужгород, 1958, с.195-212) опублікував щоденник Олександра Митрака. Тож коли Петро Васильович у видавництво “Радянський письменник” подав рукопис збірника “Закарпатські письменники ХІХ ст.”, йому дуже ввічливо відмовили, оскільки книгу складала твори священників Духновича, Павловича, Кралицького, Сильвая, Фенцика.

У 1959 Лінтур підготував 35 друкованих аркушів збірника творів Михайла Поповича. Ви-

йшла 136 сторінкова книжка “Думи о Верховине”, її упорядкування редакція доручила В.Попу.

Не менше у Петра Васильовича було проблем й із фольклором.

“Закарпатські казки Андрія Калина” (Ужгород, 1955) не пропускала цензура за діалекти. А упорядник хотів, щоб народну творчість видавали автентично. Оскільки упорядник не погоджувався з цим, то договір уклали з казкарем. Тексти казок було літературизовано.

Але і в такому вигляді видання було резонансним. Схвальними рецензіями відгукнулися Іван Березовський (стаття “Звонкие поэмы закарпатских полонин” в газ. “Советская Украина”) та Ерна Померанцева (стаття “Закарпатские сказки” в журналі “Советская этнография”, 1956, № 3). Успіх видання був таким великим, що її було перекладено російською (Ужгород, 1957) та чеською мовами (Прага, 1958).

У 1959–1960 роках фольклорист боровся, щоб згідно його задуму вийшов російською мовою збірник казок Андрія Калина в Москві. Та замість об’ємного наукового видання вийшло дитяче “Мастер Иванко”. Були труднощі й із виходом збірника “Казки Верховини” (1960). Передав його укладання Іванові Чендею.

На матеріалі казкового епосу, записаному в селі Горінчево Хустського району від Андрія Калина та інших казкарів цього й навколишніх сіл Лінтура у 1953 році захистив у Московському університеті ім.Ломоносова кандидатську дисертацію “Закарпатский сказочник А.Калин: проблема традиции и личного начала в творчестве сказочника”.

Доводилося фольклористу долати перешкоди, коли готував до друку збірник зібраних ним баладних пісень. У “Народних баладах Закарпаття” (1959) навіть текст І.Франка редагували. Книгу оформили друзі Лінтура – художники Кашшай та Манайло, тому вона вийшла дуже імпозантною.

І тільки в часи хрущовської відлиги вдалося видати йому ті книги, якими був задоволений: казки Михайла Галиці (“Казки зелених гір”, 1965) й Василя Короловича (“Три золоті слова”, 1968), збірник народного гумору “Як чоловік відьму підкував, а кішку вчив працювати” (Ужгород, 1966). Без якихось застережень Берлінська Академія наук прийняла його рукопис збірника “Українські народні казки” (“Ukrainische Volksmärchen”), на жаль, книга вийшла у світ після смерті укладача, в 1972 році.

Без якихось сторонніх втручань П.В.Лінтур видав збірник “Народні балади Закарпаття” (Львів, 1966) – в ньому збережено діалектні особливості пісень, надано можливість зробити до кожного тексту наукові коментарі. Схвальне слово про збірку сказав Микола Мушинка в рецензії “Щедрий ужинок закарпатських балад” (журнал “Дукля”, 1968, № 1), Я.Коморовські, П.Скунць.

Внесок П.В.Лінтура в баладознавство вагомий: статті “Народные песни баллады Закарпаття” (журнал “Вопросы литературы”, М., 1958), “Балладная песня и обрядовая поэзия” (Русский фольклор, т.Х. М.-Л., 1966), “Основні проблеми вивчення української баладної пісні” (Слов’янське літературознавство і фольклористика, вип.3. К., 1967); “Украинские балладные песни и их восточнославянские связи” (Русский фольклор, т.ХІ. М.-Л., 1968)... Про цей жанр запрошено його зробити доповідь на V Міжнародному з’їзді славистів у Софії. Це допомогло фольклористу опублікувати виступ книжечкою “Народные баллады Закарпаття и их западнославянские связи” (К., 1963)...

Своєю інформативністю до цього часу слугують його публікації про рецепцію на Закарпатті творчості О.С.Пушкіна, М.В.Гоголя, Л.М.Толстого, його стаття “Славяноведение XIX века в Закарпатье” (1968)...

Не все із задуманого встиг він зробити за відведених йому долею час.

Та зробив він на ниві фольклористики й літературознавства багато: за 35 років науково-творчої діяльності зустрівся із понад вісімдесятьма казкарями та майже ста народними співаками й співачками, записавши від них біля 1500 казкових сюжетів і понад 600 балад, видав понад 20 книг, опублікував майже півтора ста журнальних і газетних статей... Про його смерть 3 лютого 1969 року з сумом звіщали газети “Закарпатська правда” (5 лютого) та “Літературна Україна” (14 лютого), часописи “Народна творчість та етнографія” (К., 1969, № 3), “Дукля” (Пряшів, 1969, № 1), “Сонетское славяноведение” (М., 1969, № 5).

Через рік після смерті П.В.Лінтура Іван Чендей в “Літературній Україні” (1970, 30 липня) опублікував статтю “На фольклорній ниві” — слово про свого вчителя, завершив він її словами: “збірник гумору й сатири “Як чоловік відьму підкував, а кішку вчив працювати”, народні балади Закарпаття і вже посмертно випущена збірка казок “Дідо-всевідо” — частини тої будови, що її він звів на красу нашої культури, на добро й радість людям, собі — на вічну пам’ять у серцях не тільки закарпатців, а всіх, хто цінує й цінуватиме мовні скарби народного духу... Його вже нема, а він живий... Живий у добротню зробленому й залишеному нам...”

Під гаслом цих слів в Ужгородському університеті проведено два Лінтурівські читання (у травні 1999 та у травні 2009), відзначено 100-річчя від дня народження П.В.Лінтура громадськістю Ужгорода, Мукачєва, Хустщини, його рідного села Горонди на Мукачівщині... Перефразовуючи крилаті слова В. Жуковського, скажемо: не говорім – його нема, а говорімо з радістю – він був.

Іван Сенько,

кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри російської літератури УжНУ